

DEPARTAMENTUL DE STUDII PARLAMENTARE ȘI POLITICI UE
DIRECȚIA STUDII ȘI DOCUMENTARE LEGISLATIVĂ

**REGLEMENTĂRI PRIVIND
PROTEJAREA ȘI CONSERVAREA
BISERICILOR DE LEMN**

studiu documentar

martie 2025

Lucrările elaborate în cadrul Direcției studii și documentare legislativă au caracter documentar și nu reprezintă punctul de vedere al Camerei Deputaților. Documentele legislative oficiale au fost consultate în limba de origine, iar traducerea informațiilor relevante selectate nu reprezintă o traducere oficială, fiind furnizată ca un mijloc de înțelegere a unui document original, scris în altă limbă. Baza de date cuprinzând totalitatea studiilor elaborate de Direcția studii și documentare legislativă poate fi accesată prin intermediul paginii de Intranet a Camerei Deputaților la adresa: <http://www.cdep.ro/infoparl/dip.studii?par1=2024>

Documentare și sinteză: Virgilia Ioan, consilier parlamentar
DIRECȚIA STUDII ȘI DOCUMENTARE LEGISLATIVĂ
Palatul Parlamentului, str. Izvor nr.2-4, sect.5, București
Tel: 021.316.03.65; 021.414.13.50/ 51, Interior 1350,
E-mail: doc@cdep.ro

CUPRINS

Introducere	3
Lista patrimoniului mondial UNESCO	3
Politica Uniunii Europene pentru protejarea patrimoniului cultural	6
România	8
Finlanda	15
Polonia	17
Slovacia.....	21
Webografie.....	23

Introducere

Bisericile de lemn care au obținut recunoașterea ca monumente istorice în condițiile legii – datorită relevanței din perspectivă istorică, culturală sau identitară – beneficiază de un regim juridic special în ceea ce privește protecția, conservarea, restaurarea, cu un conținut de reglementări conexe. Instrumentele care asigură aceste obiective sunt cele legislative, programele de finanțare naționale și europene, expertiza internațională, precum și implicarea comunităților locale și a organizațiilor de sprijin. Din aceste considerente, în lucrarea de față sunt sintetizate principalele reglementări care privesc statutul de monument istoric al bisericilor de lemn de pe continentul european, precum și bune-practici din statele analizate. Este de subliniat că ponderea bisericilor de lemn este deținută de Polonia, Slovacia, România, Țările Nordice, Ucraina. În general, în aceste țări protejarea și conservarea bisericilor de lemn sunt asigurate printr-un cadru legislativ bine stabilit, care vizează în mod special clasificarea ca monument istoric, reglementări stricte privind intervențiile, monitorizarea și întreținerea, mecanismele de finanțare, ca și promovarea turismului responsabil.

Lista patrimoniului mondial UNESCO

[UNESCO](#) este una dintre cele 16 agenții specializate din sistemul Organizației Națiunilor Unite (ONU), constituită la 16 noiembrie 1945 de către un număr de 20 de state care au elaborat Constituția acestui organism. România i s-a alăturat la 27 iulie 1956. Misiunea declarată a UNESCO este să contribuie la promovarea păcii și securității în lume prin intermediul educației, științei și culturii, în vederea consolidării cooperării internaționale, respectării drepturilor fundamentale ale omului, fără restricții de rasă, sex, limbă sau religie. În prezent, UNESCO își definește strategia și activitatea în baza a 17 obiective de dezvoltare durabilă cuprinse în [Agenda 2030 a UNESCO](#). România este un partener stabil al UNESCO în atingerea obiectivelor sale strategice, fiind un membru activ al tuturor celor șapte convenții culturale. În octombrie 2024, numărul de state care au ratificat Convenția era de 196.

[Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural](#) adoptată de UNESCO în 1972, pe care România a acceptat-o prin [Decretul nr. 187/1990](#), stabilește că anumite bunuri din patrimoniul cultural prezintă o importanță excepțională, care necesită protejarea lor ca parte din patrimoniul mondial al întregii omeniri. În cadrul celei de-a noua sesiuni a Conferinței Statelor Părți la Convenția din 2005 privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale, România a fost aleasă membru în Comitetul Interguvernamental al Convenției pentru un mandat de patru ani (2023-2027) în cadrul grupului electoral est-european, pentru prima dată de la aderare. De asemenea, România participă, în calitate de observator, la toate reuniunile organismelor subsidiare ale UNESCO.

[Lista Patrimoniului Mondial](#), constituită odată cu adoptarea Convenției, conține astăzi un număr de 1.223 de poziții, dintre care 952 culturale, 231 naturale și 40 mixte, înscrise prin decizie a Comitetului Patrimoniului Mondial. Pentru a fi incluse pe Lista Patrimoniului Mondial, siturile trebuie să aibă o valoare universală remarcabilă și să îndeplinească cel puțin unul din zece criterii de selecție:¹

1. să reprezinte o capodoperă a geniului creator uman;
2. să prezinte un schimb important de valori umane, într-un interval de timp sau într-o zonă culturală a lumii, cu privire la evoluțiile din arhitectură sau tehnologie, arte monumentale, urbanism sau design peisagistic;
3. să dea o mărturie unică sau cel puțin excepțională a unei tradiții culturale sau a unei civilizații care este în viață sau care a dispărut;
4. să fie un exemplu remarcabil de tip de clădire, ansamblu arhitectural sau tehnologic sau peisaj care ilustrează etape semnificative din istoria umanității;
5. să fie un exemplu remarcabil de așezare umană tradițională, utilizare a terenurilor sau utilizare a mării, care este reprezentativă pentru o cultură (sau culturi), sau interacțiunea umană cu mediul, mai ales atunci când acesta a devenit vulnerabil sub impactul schimbărilor ireversibile;
6. să fie asociat direct sau tangibil cu evenimente sau tradiții vii, cu idei sau cu credințe, cu opere artistice și literare de o semnificație universală remarcabilă. (Comitetul consideră că acest criteriu ar trebui utilizat, de preferință, împreună cu alte criterii);
7. să conțină fenomene naturale superlative sau zone de o frumusețe naturală și o importanță estetică excepționale;
8. să fie exemple remarcabile care reprezintă etapele majore ale istoriei pământului, inclusiv apariția vieții, procese geologice semnificative în cursul dezvoltării formelor de relief sau cu caracteristici geomorfice sau fiziografice semnificative;
9. să fie exemple remarcabile care reprezintă procese ecologice și biologice în curs, semnificative în evoluția și dezvoltarea ecosistemelor terestre, de apă dulce, de coastă și marine și a comunităților de plante și animale;
10. să conțină cele mai importante și semnificative habitate naturale pentru conservarea in situ a diversității biologice, inclusiv cele care conțin specii amenințate, de valoare universală remarcabilă din punct de vedere al științei sau al conservării.

Lista patrimoniului mondial a fost deschisă pentru **România** cu înscrierea Deltei Dunării (1991) ca sit natural și a fost continuată ulterior cu înscrierea de situri culturale:

- Sate cu biserici fortificate din Transilvania (1993);
- Biserici din Moldova (1993, 2010);
- Mănăstirea Hurezi (1993);

¹ <https://whc.unesco.org/en/criteria/>

- Cetățile Dacice din Munții Orăștiei (1999);
- Centrul Istoric Sighișoara (1999);
- [Biserici de lemn din Maramureș](#) (1999).²

Aceste monumente sunt protejate în România în baza [Legii nr.422/2001 privind protejarea monumentelor istorice](#), a [Ordonanței Guvernului nr.47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din Lista patrimoniului mondial](#) și în baza [Hotărârii nr.857/2021 privind Regulamentul-cadru și componența comitetelor de organizare UNESCO](#).

Prin aceste acte normative se stabilesc responsabilități atât pentru proprietari (obligațiile de gestiune curentă, întreținere și restaurare), pentru autorități locale (atribuții de avizare, cofinanțare, coordonare a Comitetelor de organizare UNESCO), cât și pentru autorități centrale:

- Ministerul Culturii (direct sau prin Comisia Națională a Monumentelor Istorice) – cu rol de avizare, coordonare, elaborare de metodologii, cofinanțare de lucrări de restaurare, relația cu UNESCO;
- Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice – elaborarea documentațiilor de urbanism și elaborare de metodologii;
- Ministerul Administrației și Internelor – paza monumentelor înscrise în Lista Patrimoniului Mondial.

De asemenea, [Institutul Național al Patrimoniului](#) are atribuții în monitorizarea monumentelor înscrise în Lista patrimoniului mondial, coordonarea științifică în cadrul Comitetelor de Organizare UNESCO și în elaborarea de dosare pentru noi propuneri în Lista Patrimoniului Mondial.

Pentru a putea propune situri pentru înscriere în Lista patrimoniului mondial, toate cele 196 de state semnatare ale Convenției s-au angajat să pregătească **liste indicative** cu acele situri considerate ca având valoare universală excepțională, conform celor zece criterii stabilite prin Convenție. Listele indicative sunt revizuite o dată la 10 ani și sunt transmise către Centrul Patrimoniului Mondial UNESCO fiind accesibile pe site-ul acestuia pentru a permite tuturor statelor o definire și o armonizare a acestora, pe baza strategiei UNESCO pentru o Listă a Patrimoniului Mondial reprezentativă, echilibrată și credibilă.

[Lista Indicativă a României](#) conține 17 situri, cele mai recente fiind incluse în anul 2024, iar revizuirea acesteia este în curs, în conformitate cu cerințele actuale ale Convenției.³

² <https://patrimoniul.ro/ro/romania-in-unesco/articles/situri-culturale-unesco>

³ <https://www.cultura.ro/unesco>

Beneficiul general al ratificării Convenției Patrimoniului Mondial este acela de a aparține la o comunitate internațională care își exprimă un angajament comun de a păstra moștenirea pentru generațiile viitoare. Prestigiul care incumbă din calitatea de stat-parte la Convenție și de a avea situri înscrise pe Lista Patrimoniului Mondial servește adesea drept catalizator pentru creșterea gradului de conștientizare pentru conservarea patrimoniului.

Un beneficiu-cheie al ratificării, în special pentru țările în curs de dezvoltare, este accesul la [Fondul Patrimoniului Mondial](#). Anual, aproximativ 4 milioane USD sunt puse la dispoziție pentru a ajuta statele părți în identificarea, conservarea și promovarea siturilor din Patrimoniul Mondial. Asistența de urgență poate fi, de asemenea, disponibilă pentru acțiuni urgente de reparare a daunelor cauzate de dezastre naturale sau provocate de om. În cazul siturilor incluse pe [Lista Patrimoniului Mondial în Pericol](#), atenția și fondurile comunității naționale și internaționale se concentrează asupra nevoilor de conservare a acestor situri deosebit de amenințate.

Totodată, înscrierea unui sit pe Lista Patrimoniului Mondial aduce o creștere a conștientizării publice a sitului și a valorilor sale remarcabile, sporind astfel și activitățile turistice din sit. Atunci când acestea sunt bine planificate și organizate, respectând principiile turismului durabil, pot aduce fonduri importante sitului și economiei locale.⁴

În ceea ce privește responsabilitățile statelor părți, acestea nu sunt menționate în mod expres în Convenția patrimoniului mondial. Cu toate acestea, Convenția precizează clar atât că valoarea universală excepțională a bunurilor din patrimoniul mondial trebuie protejată la un anumit nivel (articolul 4), cât și că statele părți la Convenție trebuie să instituie un sistem general de protecție a patrimoniului natural și cultural (articolul 5). Articolul 29 sugerează că, încă de la început, s-a dorit un anumit tip de monitorizare a punerii în aplicare a Convenției. În textul Convenției se precizează clar că responsabilitatea principală pentru gestionarea siturilor revine fiecărui stat parte.

Politica Uniunii Europene pentru protejarea patrimoniului cultural

Responsabilitatea elaborării de politici în domeniul culturii revine statelor membre, iar UE poate, conform Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene, să contribuie la dezvoltarea culturii statelor membre, respectând în același timp diversitatea fiecăruia dintre acestea, atât la nivel național, cât și regional, și punând în evidență patrimoniul cultural comun. Totodată, UE are competențe în sprijinirea, coordonarea și completarea acțiunilor statelor membre în ceea ce privește conservarea și promovarea patrimoniului cultural al Europei, ameliorarea cunoașterii și diseminării culturii și istoriei europene, creația artistică și literară, dar și schimburile culturale necomerciale.⁵

⁴ <https://whc.unesco.org/en/about/>

⁵ <https://www.cultura.ro/>

Patrimoniul cultural european este sprijinit printr-o serie de politici, programe și scheme de finanțare ale UE, în special prin programul [Europa creativă](#). Politicile UE în alte domenii, care țin cont într-o măsură tot mai mare de patrimoniul cultural, variază de la cele în materie de cercetare, inovare, educație, mediu, schimbări climatice și politici regionale până la politicile digitale. Astfel, finanțarea în domeniul patrimoniului cultural este disponibilă prin programele [Orizont 2020](#), [Erasmus+](#), [Europa pentru cetățeni](#) și prin [fondurile structurale și de investiții europene](#).

Statele membre ale UE colaborează în materie de politici pentru protejarea patrimoniului cultural prin intermediul [Consiliului de Miniștri pentru Educație, Tineret, Cultură și Sport](#) și prin metoda deschisă de coordonare. Creat în 2019, grupul de experți al Comisiei privind patrimoniul cultural oferă recomandări cu privire la modul de punere în aplicare a politicilor UE privind patrimoniul cultural. La acest grup își aduc contribuția statele membre ale UE, țările asociate, [rețelele europene din domeniul patrimoniului cultural](#), organizațiile societății civile, organizațiile internaționale, precum și instituțiile UE.

Cadrul strategic al UE pentru patrimoniul cultural constă în următoarele elemente:

- Comunicarea Comisiei Europene: [Către o abordare integrată a patrimoniului cultural pentru Europa](#) (2014);
- [Noua agendă europeană pentru cultură](#) (2018): protejarea și promovarea moștenirii culturale europene ca resursă comună este unul dintre obiectivele strategice;
- [Planul de lucru pentru cultură 2023-2026 al Consiliului European](#) stabilește patru acțiuni concrete: protejarea patrimoniului cultural împotriva dezastrelor naturale și provocate de om, lupta împotriva traficului ilicit de bunuri culturale, conservarea patrimoniului cultural în Ucraina și acțiunea climatică prin artă și patrimoniul cultural;
- [Cadrul european de acțiune privind patrimoniul cultural](#) (2018) surprinde și extinde succesul [Anului european al patrimoniului cultural 2018](#). Acesta reflectă configurația comună pentru activitățile legate de patrimoniu la nivel european, în primul rând în politicile și programele UE și include aproximativ 60 de acțiuni implementate de Comisia Europeană în 2019 și 2020.

[Marca patrimoniului european](#) prezintă unele diferențe față de Lista patrimoniului mondial UNESCO; este acordată siturilor cu o însemnătate deosebită pentru construcția Europei de astăzi, care reflectă idealurile, valorile, istoria și integrarea europeană. Din 2013, aceste situri au fost selectate pentru valoarea lor simbolică, pentru rolul pe care l-au jucat în istoria europeană și pentru activitățile educaționale valoroase pe care le oferă.

La 13 iunie 2022, la Bruxelles, Comisia Europeană a decernat Marca patrimoniului european sitului românesc *Palatul Comisiei Europene a Dunării* de la Galați - astăzi sediu al Bibliotecii Județene „V. A. Urechia”. Devenind al doilea sit din România care primește această distincție, *Palatul Comisiei Europene a Dunării* de la Galați se alătură *Memorialului Sighet* – primul sit din România deținător al Mărcii patrimoniului european, selectat în anul 2017 – și rețelei celor 60 de situri desemnate până în prezent de Comisia Europeană pentru contribuția la construirea Europei actuale.

România

Materia protejării, conservării și restaurării bisericilor de lemn în România se fundamentează, în principal, pe prevederile următoarelor acte normative:

- Legea nr.422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/29761> ;
- Norme metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/204161>
- Ordinul Ministrului Culturii nr.2684/2003 privind aprobarea Metodologiei de întocmire a obligației privind folosința monumentului istoric și a conținutului acestuia, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/44617> ;
- Ordinul nr.3765/2016 pentru aprobarea Normelor metodologice privind elaborarea și derularea Programului național de restaurare a monumentelor istorice, finanțat de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Culturii, și gestionat de Institutul Național al Patrimoniului, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/218173> ;
- Legea nr.416/2023 pentru instituirea Programului național de scoatere din pericol a patrimoniului cultural imobil și modificare a art.51 alin.(3¹) al Legii nr.422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/277549> ;
- Normele metodologice din 4 decembrie 2003 privind situațiile în care Ministerul Culturii, respectiv autoritățile administrației publice locale, contribuie la acoperirea costurilor lucrărilor de protejare și de intervenție asupra monumentelor istorice, proporția contribuției, procedurile, precum și condițiile pe care trebuie să le îndeplinească proprietarul, altul decât statul, municipiul, orașul sau comuna, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/48520>;
- Regulamentul de organizare și funcționare a Institutului Național al Patrimoniului, 2025, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/294702> ;
- Ordonanța Guvernului nr. 47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din Lista patrimoniului mondial, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/20779> ;
- Metodologie din 22 decembrie 2022 de intervenție pentru abordarea non-invazivă a eficienței energetice în clădiri cu valoare istorică și arhitecturală, <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/263682> ;

- Hotărârea Guvernului nr.905/2016 pentru aprobarea tezelor prealabile ale proiectului Codul patrimoniului cultural,
<https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/185068> .

Legea nr.422/2001 reglementează regimul juridic general al monumentelor istorice. Potrivit legii, *monumentele istorice sunt bunuri imobile, construcții și terenuri situate pe teritoriul României, semnificative pentru istoria, cultura și civilizația națională și universală*. Regimul de monument istoric este conferit prin clasarea acestor bunuri imobile conform procedurii prevăzute de această lege. Monumentele istorice fac parte integrantă din patrimoniul cultural național și sunt protejate prin lege. Activitățile și măsurile de protejare a monumentelor istorice se realizează în interes public, astfel încât, în condițiile legii, **intervențiile asupra monumentelor istorice pot constitui cauză de utilitate publică**. Legea stabilește în art.2(3) înțelesul termenului *protejare*: ansamblul de măsuri cu caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic menite să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, evidența, conservarea, inclusiv paza și întreținerea, consolidarea, restaurarea, punerea în valoare a monumentelor istorice și integrarea lor social-economică și culturală în viața colectivităților locale.

Monumentele istorice aparțin fie domeniului public sau privat al statului, al județelor, orașelor sau comunelor, fie sunt proprietate privată a persoanelor fizice sau juridice.(2) Monumentele istorice proprietate publică a statului sau a unităților administrativ-teritoriale sunt **inalienabile, imprescriptibile și inesizabile**; pot fi date în administrare instituțiilor publice, pot fi concesionate, date în folosință gratuită instituțiilor de utilitate publică sau închiriate, în condițiile legii, cu avizul Ministerului Culturii sau, după caz, al serviciilor publice deconcentrate ale Ministerului Culturii. Monumentele istorice aflate în proprietatea persoanelor fizice sau juridice de drept privat pot fi vândute numai în condițiile exercitării **dreptului de preemțiune al statului român**.

Paza, întreținerea, conservarea, consolidarea, restaurarea și punerea în valoare prin mijloace adecvate a monumentelor istorice revin, după caz, proprietarilor sau titularilor altor drepturi reale asupra acestora, în conformitate cu prevederile legii. În cazul în care un monument istoric nu are proprietar cunoscut, obligațiile revin autorității administrației publice locale din unitatea administrativă pe al cărei teritoriu este situat monumentul istoric sau autorităților administrației publice centrale.

Legea clasifică monumentele istorice în **monumente istorice de valoare națională (grupa A)** și **monumente istorice reprezentative pentru patrimoniul cultural local (grupa B)**. Din punct de vedere structural, monumentele sunt grupate în patru categorii, în funcție de natura lor: **de arheologie, de arhitectură, de for public, memoriale și funerare**.⁶ Clasarea se face prin Ordin al ministrului culturii, la propunerea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice. Monumentele istorice clasate, precum și zonele de protecție a acestora, aflate în proprietate publică, pot fi

⁶ <https://patrimoniu.ro/ro//articles/lista-monumentelor-istorice>

declarate, potrivit legii, de interes public național sau local, după caz, prin Hotărâre a Guvernului inițiată de Ministerul Culturii, respectiv prin Hotărâre a consiliilor locale, județene sau a Consiliului General al Municipiului București, cu avizul Ministerului Culturii.

Potrivit art.10, **monumentele istorice sunt protejate indiferent de regimul lor de proprietate sau de starea lor de conservare.** Protejarea acestora este parte componentă a strategiilor de dezvoltare durabilă economico-socială, turistică, urbanistică și de amenajare a teritoriului, la nivel național și local.

Orice intervenție asupra monumentelor istorice și asupra imobilelor din zona lor de protecție, precum și orice modificare a situației juridice a monumentelor istorice se fac numai în condițiile legii.

Intervențiile asupra monumentelor istorice se fac numai pe baza și cu respectarea avizului emis de către Ministerul Culturii sau, după caz, de către serviciile publice deconcentrate ale Ministerului Culturii. Potrivit art.23 al legii, intervențiile care se efectuează asupra monumentelor istorice sunt:

- toate lucrările de cercetare, conservare, construire, extindere, consolidare, restructurare, amenajări peisagistice și de punere în valoare, care modifică substanța sau aspectul monumentelor istorice;
- executarea de mulaje de pe componente ale monumentelor istorice;
- amplasarea definitivă sau temporară de împrejurimi, construcții de protecție, piese de mobilier fix, de panouri publicitare, firme, sigle sau orice fel de însemne pe și în monumente istorice;
- schimbări ale funcțiunii sau destinației monumentelor istorice, inclusiv schimbările temporare;
- strămutarea monumentelor istorice;
- amenajări de căi de acces, pietonale și carosabile, utilități anexe, indicatoare, inclusiv în zonele de protecție a monumentelor istorice.

Instituții și organisme de specialitate cu atribuții în protejarea monumentelor istorice:

- Ministerul Culturii și Patrimoniului Național (MC);
- Institutul Național al Patrimoniului (INP);
- Comisia Națională a Monumentelor Istorice (CNMI);
- autoritățile din administrația publică centrală și locală;
- serviciile publice deconcentrate ale ministerului Culturii;
- instituții publice de specialitate, muzee de drept public.

Costurile lucrărilor de proiectare, expertizare, conservare, reparare, consolidare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice, indiferent de grupa în care sunt clasate, ori a altor imobile din ansambluri sau situri istorice, aflate în proprietate publică ori privată, incluse în programe de importanță națională sau internațională, stabilite prin hotărâre a Guvernului inițiată la propunerea ministerelor implicate în

realizarea acestora, pot fi acoperite integral ori parțial de la bugetul de stat sau al unităților administrativ-teritoriale, prin bugetul ordonatorilor de credite care participă la realizarea programelor. Protejarea monumentelor istorice se finanțează de către proprietarii sau deținătorii acestora și poate fi cofinanțată din fonduri asigurate de la bugetul de stat, bugetele locale sau din alte surse. Lucrările de cercetare, de expertizare, de proiectare și de execuție care se efectuează la monumente istorice și care sunt finanțate din fonduri publice sunt supuse regimului general de atribuire a lucrărilor publice, de proiectare și execuție, **potrivit legislației privind achizițiile publice**⁷.

Autoritățile administrației publice locale sunt obligate să prevadă în bugetele proprii fondurile necesare în vederea protejării monumentelor istorice aflate în proprietatea publică sau privată a unităților administrativ-teritoriale. Autoritățile publice centrale prevăd în bugetele proprii fondurile aprobate prin bugetul de stat pentru protejarea monumentelor istorice aflate în proprietatea publică sau privată a statului, pe care le administrează.

Potrivit [Normelor metodologice din 4 decembrie 2003](#) privind situațiile în care Ministerul Culturii și Cultelor, respectiv autoritățile administrației publice locale, contribuie la acoperirea costurilor lucrărilor de protejare și de intervenție asupra monumentelor istorice, proporția contribuției, procedurile, precum și condițiile pe care trebuie să le îndeplinească proprietarul, altul decât statul, municipiul, orașul sau comuna, *finanțarea din partea Ministerului Culturii și Cultelor, respectiv a autorităților administrației publice locale, este acordată persoanelor fizice sau juridice de drept privat care, din cauza unor motive de natură economică, nu au posibilitatea să desfășoare, cu resurse proprii, activități de protejare sau de intervenție asupra monumentelor istorice pe care le dețin în proprietate.*

În art.5 se prevede că Ministerul Culturii și Cultelor, respectiv autoritățile administrației publice locale, contribuie la acoperirea costurilor lucrărilor de protejare și de intervenție asupra monumentelor istorice aflate în proprietatea persoanelor fizice sau juridice de drept privat, în următoarele situații de interes public:

- a) *punerea în siguranță și scoaterea imediat din pericol a monumentului istoric;*
- b) *reabilitarea structurală și funcțională a monumentului istoric;*
- c) *reabilitarea componentelor artistice ale monumentului istoric;*
- d) *reabilitarea componentei urbane a monumentului istoric;*
- e) *punerea în valoare a componentelor structurale, arhitecturale, artistice și arheologice ale monumentului istoric;*
- f) *reintegrarea în circuitul socio-economic și cultural-turistic a monumentului istoric.*

⁷ <https://anap.gov.ro/web/legea-nr-982016-privind-achiziitiile-publice/>

Prin Legea nr.416/2023 a fost instituit [Programul național de scoatere din pericol a patrimoniului cultural imobil](#) (PNSP), program gestionat de Institutul Național al Patrimoniului, având ca obiectiv *punerea în siguranță, anual, a unui număr de 100 de monumente istorice aflate în stare avansată de degradare de la nivelul tuturor județelor României și al municipiului București*. În luna septembrie a fiecărui an, Ministerul Culturii și Institutul Național al Patrimoniului publică, pe paginile de internet proprii, lista privind atribuirea proiectelor ce vor fi finanțate prin PNSP în anul ulterior. Lista este întocmită de Direcția de patrimoniu cultural și cuprinde cel puțin două monumente istorice pentru fiecare județ și cel puțin patru pentru municipiul București. Locurile rămase neatribuite, până la concurența numărului 100, se împart între județele care ocupă primele 14 poziții din Lista monumentelor istorice după numărul de monumente. În județele în care vor fi mai puțin de doi aplicanți eligibili, locurile vor fi redistribuite celorlalte județe după numărul de monumente istorice din Lista monumentelor istorice, câte un monument pentru fiecare județ.

Criteriile în funcție de care este stabilit clasamentul dosarelor depuse în vederea finanțării prin PNSP sunt următoarele:

- starea de degradare a monumentului istoric;
- urgența intervenției de punere în siguranță în relație cu tipul materialelor de construcție folosite, punerea lor în operă și factorii de mediu înconjurător care interacționează cu monumentul istoric;
- pericolul public;
- valoarea culturală a monumentului istoric, prioritară fiind în ordine monumentele aflate în Lista patrimoniului mondial, a celor aflate pe lista indicativă UNESCO a României, a monumentelor de categoria A și a celor de categoria B;
- prin intervenția propusă spre finanțare se are în vedere și conservarea componentelor artistice ale monumentului istoric.

În plus, legea modifică art.51 alin.3¹ al Legii nr.422/2001 după cum urmează: *un procent de 3% din sumele colectate la bugetul de stat de la operatorii economici care desfășoară activități în domeniul jocurilor de noroc va fi direcționat anual către Institutul Național al Patrimoniului, pentru finanțarea Programului național de scoatere din pericol a patrimoniului cultural imobil*.

Potrivit art.51-52, care instituie **timbrul monumentelor istorice**, al cărui quantum se stabilește prin hotărâre a Guvernului și se actualizează anual prin Ordin al ministrului culturii, fondurile obținute din aplicarea acestuia se utilizează de către INP în mod exclusiv pentru:

- a) acordarea de credite, cu prioritate pentru lucrări de intervenție urgentă la monumente istorice, în funcție de strategia protejării acestora;
- b) finanțarea elaborării de reglementări tehnico-economice, norme și metodologii privind elaborarea de documentații specifice, executării de lucrări, realizării de achiziții, contractării și decontării de lucrări privind monumentele istorice;

- c) finanțarea unor amenajări în vederea pregătirii monumentelor istorice pentru vizitare gratuită, precum și pentru realizarea unor programe sau proiecte culturale.

După cum se precizează în [Strategia națională privind protejarea monumentelor istorice 2022-2032](#), [Lista monumentelor istorice \(LMI\)](#) este principalul instrument scriptic, utilizat în protejarea patrimoniului cultural imobil. Este cel mai vechi instrument de protecție a patrimoniului cultural imobil de pe teritoriul României, prima sa formă, cea din anul 1904, fiind denumită „Inventarul Monumentelor Publice și Istorice din România”. „Inventarul” a fost urmat de „Lista Monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R.” din anul 1955 și apoi de „Lista Monumentelor Istorice” din anul 1992. Forma actuală a LMI a apărut în anul 2004, restructurarea acesteia fiind determinată de prevederile Legii nr. 422/2001.

În Lista Patrimoniului Mondial de pe teritoriul României este înscris și ansamblul **Bisericilor de lemn din Maramureș (8 obiective, toate în județul Maramureș, Regiunea Nord-Vest)**⁸:

- Biserica „Intrarea Maicii Domnului în Biserică” din Bârsana (comuna Bârsana),
- Biserica „Sfânta Paraschiva” din Desești (comuna Desești);
- Biserica „Sfinții Arhangheli” din Șurdești (comuna Șișești);
- Biserica „Sfinții Arhangheli” din Plopiș (comuna Șișești);
- Biserica „Sf. Nicolae” din Budești (comuna Budești);
- Biserica „Sfânta Paraschiva” din Poienile Izei (comuna Botiza);
- Biserica „Nașterea Fecioarei” din Ieud-Deal (comuna Ieud);
- Biserica „Sf. Arhangheli” din Rogoz (orașul Târgu Lăpuș).

În ceea ce privește conservarea, potrivit Strategiei, nivelurile de conservare standard sunt, conform [Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice \(2008\)](#), *stare foarte bună, bună, medie, pre-colaps, colaps*, iar conform anexei B la [Ordinul nr.2684/2003 privind aprobarea Metodologiei de întocmire a obligației privind folosința monumentului istoric și a conținutului acesteia](#), *stare de conservare foarte bună, bună, rea, obiectiv distrus (dispărut)*. Județele cu cel mai mare număr de monumente istorice aflate în colaps sunt: Iași (20 dintr-un total de 1632), Suceava (19 dintr-un total de 518), Călărași (17 dintr-un total de 285), Prahova (12 dintr-un total de 1063) și Neamț (10 dintr-un total 532).⁹

Dintre cele 101 laboratoare de conservare/restaurare, 68 funcționează în cadrul unor muzee. Potrivit definiției și atribuțiilor din legislația în vigoare, muzeele sunt instituțiile publice de cultură, aflate în serviciul societății, care colecționează, conservă, cercetează, restaurează, comunică și expun, în scopul cunoașterii, educării și recreerii, mărturii materiale și spirituale ale existenței și evoluției comunităților umane,

⁸ <https://whc.unesco.org/en/list/904>

⁹ <https://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/Strategia%20nationala%20privind%20protejarea%20monumentelor%20istorice.pdf>

precum și ale mediului înconjurător. Activitatea muzeelor este reglementată de [Legea nr.311/2003 a muzeelor și colecțiilor publice](#) și de normele ei de aplicare.

În România există 641 specialiști și 161 experți atestați de Ministerul Culturii în domeniul protejării monumentelor istorice – arhitect, conductor arhitect, inginer, subinginer, pictor restaurator, istoric arheolog, restaurator lemn, inginer chimist, restaurator piatră, maistru constructor etc.

Legislația în vigoare, respectiv Legea nr.422/2001, oferă un cadru general de protecție a monumentelor istorice în ceea ce privește avizarea intervențiilor, fără a clarifica tipurile de intervenții; diferențierea se realizează în baza [Legii nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor în construcții](#). Consolidarea monumentelor istorice are la bază [normativul P 100-8](#), conceput special pentru intervențiile asupra monumentelor istorice.

Alte surse:

- Restaurarea bisericilor din lemn, <https://biserici din lemn.ro/restaurari-biserici-din-lemn/>
- Conservarea bisericilor de lemn cu plan treflat din zona Moldovei – conservarea unor realități politice din secolul al XIV-lea, https://anuarmlri.ro/wp-content/uploads/2022/01/2019_Andrei-Hrib.pdf
- Lucrările de punere în siguranță a Bisericii de lemn cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Margine, comuna Abram, Bihor, <https://www.cjbihor.ro/lucrari-pentru-salvarea-si-conservarea-bisericii-de-lemn-din-margine-abram/>
- Biserica de lemn din Văləri, Hunedoara, <https://www.propatrimonio.org/home/60biserici/>
- Ghid de bune practici pentru restaurarea bisericilor de lemn monumente istorice din județul Bihor, https://culturabh.ro/images/patrimoniu-imobil/Ghid_biserici_de_lemn_BIHOR_publicat-2014.pdf
- 60 de biserici de lemn, <https://www.propatrimonio.org/home/60biserici/>
- Ambulanța pentru monumente, <https://ambulanta-pentru-monumente.ro/despre/>
- Situația bisericilor de lemn din Sălaj, <https://caietelerestaurarii.ro/2020/02/21/situatia-actuala-a-bisericilor-de-lemn-din-judetul-salaj/>
- Restaurarea și conservarea Bisericii de lemn “Sf. Nicolae” din municipiul Slobozia, județul Ialomița, <https://cjalomita.ro/proiecte/proiecte-de-investitii-finantate-prin-fonduri-europene-nationale-locale/restaurare-si-conservare-biserica-de-lemn-sf-nicolae/>
- Documentarea interdisciplinară a bisericilor din lemn, https://www.marketwatch.ro/articol/18583/Documentarea_interdisciplinara_a_bisericilor_din_lemn/
- Ghidul bisericilor de lemn, Raluca Munteanu, <https://propatrimonio.org/wp-content/uploads/2018/05/1-Ghid-biserici-de-lemn-2017-r.pdf>
- Monumente istorice, Direcția județeană pentru cultură Iași, https://djcm.onumenteiasi.ro/pagina.php?v=despre_monumente
- Campania *Patrimoniu stop!*, <https://curatorial.ro/societate/donatii-pentru-protejarea-si-restaurarea-patrimoniului-cultural-romanesc-construit/>
- HSSP: Consolidarea inițiativelor de îngrijire și consolidare a patrimoniului construit 2024-2026, <https://mkbt.ro/proiect/valorificarea-spatiilor-abandonate-pentru-dezvoltarea-ecoturismului-local-6/>

- Buteasa – proiectul de restaurare a bisericii de lemn, <https://rostmaramures.ro/buteasa-proiectul-de-restaurare-a-bisericii-de-lemn/>

Finlanda

Principalele acte normative care reglementează materia patrimoniului cultural construit, respectiv protecția și conservarea monumentelor din lemn sunt:

- Legea privind protecția patrimoniului arhitectural, <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2010/498#L1P3>
- Legea monumentelor istorice, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1963/19630295>
- [Legea privind utilizarea terenurilor](#)
- Legea privind Biserica Ortodoxă, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060985>
- Legea privind Biserica Evanghelică Luterană, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1993/19931054>
- Legea muzeelor, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>
- Legea privind Consiliul național al patrimoniului (*Museovirasto*), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040282> .

Bisericile de lemn sunt considerate monumente naționale, multe dintre acestea datând din secolele XVII-XIX, și sunt protejate prin lege. [Consiliul național al patrimoniului](#), care funcționează în subordinea Ministerului Educației și Culturii, este responsabil cu protejarea și conservarea patrimoniului cultural arheologic și a patrimoniului arhitectural. În 2021, Consiliul a elaborat [Ghidul de întreținere și restaurare a construcțiilor din patrimoniul arhitectural bisericesc](#).

Legea privind Biserica Evanghelică Luterană și Legea privind Biserica Ortodoxă conțin reglementări referitoare la protecția lăcașurilor de cult. Astfel, toate clădirile bisericii construite înainte de 1917, inclusiv structurile lor fixe și lucrările de artă, sunt protejate de lege. Reglementările se aplică și curții bisericii, zidului, porții cimitirului și mormintelor de război, clopotnițelor, mausoleelor, capelelor de cimitir și altor construcții similare. Totodată, o biserică evanghelică luterană construită după 1917 poate fi, de asemenea, protejată, la inițiativa consiliului eclezial, în conformitate cu prevederile legii.

Decizia unei parohii de a modifica, demola sau dezafecta în mod esențial o clădire a unei biserici evanghelice luterane sau de a-i modifica scopul propus trebuie să fie supusă autorizării de către consiliul eclezial. Dacă clădirea bisericii este protejată sau a fost în funcțiune de cel puțin 50 de ani, parohia trebuie să solicite avizul Consiliului național al patrimoniului.

Atât clădirile bisericilor evanghelice luterane, cât și cele ortodoxe, precum și curțile aferente și cimitirele care au primit marcaje de protecție în planurile de utilizare a terenurilor în conformitate cu Legea privind utilizarea terenurilor, au fost incluse în [Inventarul Patrimoniului Național](#).

Cel mai relevant exemplu îl reprezintă [Biserica Veche Petäjävesi](#), construită între 1763 și 1765 de Jaakko Klementinpoika Leppänen și inclusă pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO în anul 1994.¹⁰ Monumentul este reprezentativ pentru tradiția arhitecturală a bisericilor de lemn din nordul Europei și constituie un exemplu unic de tehnici tradiționale de construcție cu bușteni. Biserica exemplifică modul în care meșterii constructori locali au adaptat cu pricepere stilurile arhitecturii eclesiastice europene la tehnica vernaculară de îmbinare a buștenilor la marginile îndepărtate ale influenței luteranismului și culturii occidentale. În prezent, [Fundatia Bisericii Petäjävesi](#) este responsabilă cu conservarea și restaurarea sitului și cu organizarea activităților turistice și culturale.

Consiliul de Administrație al Bisericii Vechi Petäjävesi include reprezentanți ai organizațiilor și asociațiilor locale, cum ar fi parohia, municipalitatea, Fundația, operatorii comerciali, precum și o mare varietate de organisme de experți. Parohia Petäjävesi este responsabilă cu restaurarea și finanțele bisericii, în timp ce autoritatea locală are în atribuții planificarea și amenajarea zonei și a terenului.

Un alt exemplu îl constituie [Biserica de lemn Karuna](#), construită pe domeniile conacului Karuna-Sauvoo din sud-vestul Finlandei, în 1685. În anul 1912, a fost mutată la Helsinki, ca parte a Muzeului în aer liber [Seurasaari](#), fondat în 1909, care expune clădiri din diferite părți ale Finlandei. Biserica din Karuna este cel mai vechi monument arhitectural dintre cele expuse la Seurasaari. În prezent, biserica aparține Muzeului Național și, deși este expонат muzeal, în interiorul său sunt găzduite concerte și, în colaborare cu parohiile, se oficiază anumite slujbe.

Remarcabilă este și [Biserica Veche Sodankylä](#) din Laponia Centrală, cea mai bine conservată biserică de lemn din Finlanda secolului al XVII-lea. Primii laponi din Laponia Centrală au fost botezați în creștinism în secolul al XIV-lea. La începutul secolului al XVII-lea, regele Carol al IX-lea a căutat să populeze Laponia cu coloniști, iar în cadrul acestui demers a tins să susțină și viața spirituală a populației din regiune. Astfel, la 23 septembrie 1688, regele a decis să doneze o sumă din propriile economii pentru construirea Bisericii Sodankylä. Construcția a fost finalizată în 1689. Clădirea bisericii este de obicei asociată cu bisericile contrafort, care se găsesc în special în Ostrobothnia. Interiorul bisericii este netencuit și fără picturi. Lambriurile pereților exteriori au fost reînnoite în secolul al XX-lea din ordinul Consiliului național pentru

¹⁰ <https://whc.unesco.org/en/list/584>

patrimoniul. În renovare s-au folosit scânduri rupte, conform vechii tradiții, care au fost bătute pe perete cu cuie forjate de fierarul satului. Scândurile de pe perete și acoperișul din șindrilă au fost acoperite cu un gudron special. Toți pereții sunt construiți din bușteni orizontali, iar structura de bușteni se extinde până la vârfurile frontoanelor.

Via Karelia este un traseu turistic și de pelerinaj ortodox care pornește de la Heinävede și se termină la Värtsilä, la granița cu Rusia. A doua ramificație a drumului Kirkkot deviază spre nord până la cel mai estic sat din Finlanda, Hattuvaara din Ilomants. De-a lungul Kirkkotie, se află biserici de lemn și *tsasounia* (mici lăcașuri ortodoxe de rugăciune, din lemn, specifice regiunii Karelia) construite între anii 1700 și 1800 într-un stil unic și conservate în mod exemplar.

Alte surse:

- Strategia națională a patrimoniului Finlandei 2015-2025, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79129/OKM44.pdf?sequence=3>
- Asociația finlandeză a siturilor patrimoniului mondial, <https://www.maailmanperinto.fi/en/>
- Ghiduri tehnice de restaurare în lemn, <https://www.korjaustaito.fi/fi/korjauskortit?category=puu#article-widget>
- Ghidul de întreținere a clădirilor bisericesti, <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/kirkollisten-rakennusten-hoito-opas-julkaistu>
- Cele mai vechi biserici din Finlanda, <https://www.lily.fi/blogit/journey/suomen-kauneimpia-puukirkkoja/>

Polonia

Legea din 23 iulie 2003 privind protecția și îngrijirea monumentelor introduce o nouă clasificare a întregii sferă de activități consacrate conservării monumentelor istorice în două domenii de bază: 1) protecția monumentelor și 2) îngrijirea monumentelor.

Protecția monumentelor (art.4), spre deosebire de îngrijirea monumentelor, se realizează de către organele administrației publice centrale și locale, care acționează în interes public, în conformitate cu competențele care le sunt atribuite prin lege.

În ceea ce privește îngrijirea unui monument (art.5), această acțiune este individualizată. Persoana responsabilă cu acțiunea de îngrijire este titularul dreptului real asupra monumentului, adică proprietarul sau posesorul.

Formele de protecție a monumentelor prevăzute de legea poloneză sunt:

- înscrierea în registrul monumentelor;
- înscrierea pe Lista valorilor de patrimoniu;
- recunoașterea ca monument istoric;
- crearea de situri culturale;
- stabilirea protecției în planul de amenajare a teritoriului local sau în deciziile privind: stabilirea locației unei investiții cu scop public, condițiile de dezvoltare,

autorizația de realizare a unei investiții rutiere, stabilirea amplasamentului unei linii de cale ferată sau realizarea unei investiții în sfera unui aeroport de utilizare publică.

În ceea ce privește intervenția asupra monumentelor, art.31 prevede că *titularul de drept al monumentului, care intenționează să efectueze:*

- *lucrări de construcție a unui monument imobil înscris în registru sau supus protecției conservării în baza prevederilor planului local de amenajare a teritoriului sau cuprins în evidența consiliului provincial de monumente*
- *lucrări de terasament sau modificarea naturii activităților curente în zona în care sunt amplasate monumente arheologice, ceea ce poate duce la transformarea sau distrugerea monumentului arheologic.*

(Titularul) ste obligat să suporte costurile cercetărilor arheologice și documentării acestora, dacă efectuarea unor astfel de cercetări este necesară pentru protejarea monumentelor.

De asemenea, pentru efectuarea lucrărilor de conservare, restaurare sau construcție a unui monument înscris în registru, inclusiv lucrări care implică îndepărtarea unui arbore sau arbust de pe o proprietate sau o parte a acesteia care este parc, grădină sau altă formă de verdeață amenajată înscrisă în registru necesită autorizația consiliului provincial de monumente.

Lucrările de conservare, restaurare sau cercetările de conservare efectuate asupra monumentelor înscrise în registru trebuie să fie conduse de o persoană care a absolvit studii cu licență sau studii de masterat în domeniul conservării și restaurării operelor de artă sau conservării monumentelor și care, după începerea studiilor ciclului II sau după finalizarea semestrului al șaselea de studii masterale uniforme, a participat pentru cel puțin 9 luni la lucrări de conservare sau restaurare (...). În domeniile care nu sunt acoperite de programul de învățământ superior menționat, lucrările de conservare, restaurare sau cercetările de conservare efectuate asupra monumentelor înscrise în registru sau pe Lista valorilor de patrimoniu sunt conduse de o persoană care deține:

- *un certificat de absolvire a unei școli profesionale secundare și un titlu profesional sau un curs profesional secundar și o diplomă care confirmă calificările profesionale în profesii corespunzătoare domeniului respectiv sau*
- *diplomă de master într-o profesie corespunzătoare unui domeniu*

și care, timp de cel puțin 4 ani, a participat la lucrări de conservare, restaurare sau cercetări de conservare efectuate asupra monumentelor înscrise în registru, pe Lista valorilor de patrimoniu, în inventarul unui muzeu care este instituție de cultură sau al altor monumente încadrate în una dintre categoriile prevăzute de lege.

Capitolul 4 al legii instituie obligația de a monitoriza conservarea; atribuția revine consiliului provincial de monumente (angajaților autorizați ai oficiului de protecție a monumentelor). Scopul este verificarea respectării și aplicării reglementărilor privind

protecția și îngrijirea monumentelor. Pe lângă desfășurarea activităților de inspecție, inclusiv întocmirea unui raport corespunzător, consiliul provincial de monumente poate, ca urmare a procedurilor de inspecție, să emită decizii administrative, inclusiv dispoziții de suspendare a lucrărilor efectuate cu încălcarea reglementărilor, inclusiv a lucrărilor de construcții.

Legea impune obligația de a finanța lucrările de conservare, restaurare și construcție a monumentelor entităților care dețin titlul legal asupra bunului, inclusiv deținătorilor acestuia, în exercitarea obligației de îngrijire; finanțarea lucrărilor de conservare, restaurare și construcție a monumentului asupra căruia o unitate administrației publice locale are titlul legal, este sarcina unității respective. Cu toate acestea, administratorii de monumente pot solicita subvenții pentru finanțarea costurilor lucrărilor de mai sus, acordate de ministrul Culturii și consiliile provinciale de monumente, precum și de autoritățile locale. Valoarea totală a subvențiilor nu poate depăși 100% din valoarea cheltuielilor necesare, specificate în lista detaliată prevăzută de lege.

Potrivit prevederilor Capitolului 8 – Programul național pentru protecția și îngrijirea monumentelor și protecția monumentelor în caz de conflict armat și situații de criză, pentru a crea condițiile necesare implementării protecției și îngrijirii monumentelor, ministrul responsabil cu cultura și protecția patrimoniului național inițiază și elaborează, în colaborare cu consiliul general al monumentelor, un program național cu o durată de patru ani. Programul este adoptat de Consiliul de Miniștri la propunerea ministrului responsabil cu cultura și protecția patrimoniului național; acesta prezintă Consiliului de Miniștri la fiecare doi ani un raport privind realizarea sarcinilor care decurg din programul național.

Institutul Național al Patrimoniului (INP) este o instituție culturală de stat organizată de Ministrul Culturii și Patrimoniului Național, care oferă expertiză și consultanță instituțiilor publice din domeniul protecției și îngrijirii monumentelor. Misiunea INP este de a crea bazele pentru protecția durabilă a patrimoniului cultural, prin stabilirea și promovarea standardelor de protecție și conservare a monumentelor, conștientizarea publicului cu privire la valoarea și conservarea patrimoniului cultural, precum și colectarea și diseminarea cunoștințelor despre patrimoniu.

INP participă la sistemul de monitorizare a monumentelor, în cooperare cu consiliile provinciale pentru monumente și cu administratorii și curatorii, prin: inspecții planificate și ad-hoc ale monumentelor istorice și ale siturilor de patrimoniu mondial, precum și colectarea și analizarea informațiilor transmise de consiliile provinciale cu privire la starea de conservare și protecție și gestionare a acestor monumente. În plus, se efectuează inspecții ale instalațiilor prin care se realizează lucrările de întreținere și renovare.

Institutul Național al Patrimoniului este una dintre instituțiile care dezvoltă [standarde de conservare](#). În conformitate cu art.90 din Legea din 23 iulie 2003 privind protecția și îngrijirea monumentelor, elaborarea de instrucțiuni și îndrumări prin care se precizează procedura pe care trebuie să o urmeze consiliile provinciale de monumente în cazul unor tipuri și categorii de monumente selectate, intră în competența consiliului general pentru monumente. La rândul lor, recomandările și ghidurile sunt elaborate în cadrul colaborării dintre instituțiile desemnate în acest scop (Departamentul pentru Protecția Monumentelor din Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, Institutul Național al Patrimoniului) și în cooperare cu organisme specializate sau experți desemnați.

Un instrument esențial pentru acțiunea de conservare a bisericilor de lemn îl reprezintă standardul [Protecția monumentelor și structurilor din lemn](#) (pct.28).

Cele mai valoroase și interesante 255 de monumente istorice din lemn formează [Traseul Arhitecturii din Lemn din Małopolska](#). Traseul, creat în 2001 la inițiativa Voievodatului Małopolska, include biserici, clopotnițe, conace, vile din lemn și muzee în aer liber, care sunt printre cele mai valoroase monumente ale culturii materiale populare. În 2003, patru biserici de lemn din Małopolska au fost înscrise pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO: Biserica Sf. Arhanghel Mihail din Binarowa, Biserica Sf. Arhanghel Mihail din Dębno Podhalańskie, Biserica Sf. Leonard din Lipnica Murowana și Biserica Sf. Filip și Iacov în Sękowa. În 2013, patru biserici ortodoxe incluse în Traseu au fost adăugate pe Lista UNESCO: Biserica Sf. Apostol Iacob cel Tânăr din Powroźnik, Ocrotirea Sfintei Fecioare Maria în Owczary, Biserica Sf. Paraschiva din Kwiatoń și Biserica Sf. Arhanghel Mihail din Brunary Wyżne.¹¹

Alte surse:

- Legea privind protecția monumentelor, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/ochrona-zabytkow-i-opieka-nad-zabytkami-17051617>
- Programul național pentru protecția și îngrijirea monumentelor, https://sipdata.lex.pl/dane/monitory/2023/2871153/1.pdf?_gl=1*18qu9u1*_ga*MTkxMTUyODc2Ny4xNzM3NDYxODM5*_ga_TRNTF04CYF*MTczOTk2MDYzMy41LjEuMTczOTk2MDkxNi4wLjAuMA..
- Proiecte în cadrul Programului pentru protecția monumentelor, <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow-2025>
- Impactul condițiilor climatice asupra patrimoniului cultural: situri cu biserici de lemn în apropiere de Cracovia, <https://www.nature.com/articles/s41599-024-03854-0>
- Programul de protecție a bisericilor de lemn, <https://www.drewno.pl/artykuly/1291,program-ochrony-drewnianych-kosciolow.html>
- Proiectul de renovare a 10 bisericilor de lemn, <https://www.gov.pl/web/archiwum-kultuaisport/zakonczyl-sie-projekt-renowacji-10-drewnianych-kosciolow-regionu-wielkopolski>

¹¹ <https://whc.unesco.org/en/list/1053/>

- Tehnici de întreținere și renovare a lăcașelor de cult, <https://www.obiektysakralne.pl/eksperci-radza/konserwacja-i-renowacja/>
- Fonduri europene pentru renovarea bisericilor-monument istoric, <https://rpo.lubelskie.pl/rpo/wiadomosci/aktualnosci/fundusze-europejskie-na-remonty-zabytkowych-kosciolow-i-cerkwi/>
- Subvenții acordate de Ministerul Culturii, <https://www.biznes.gov.pl/pl/porta/ou1587>
- Bisericile de lemn din Malopolska, <https://whc.unesco.org/en/list/1053/>

Slovenia

[Legea nr.49/2002 a fondului monumentelor](#) este principalul act normativ în materie, care reglementează condițiile de protecție a monumentelor culturale, a siturilor istorice, a descoperirilor arheologice și a siturilor arheologice. *Fondul monumentelor reprezintă o colecție de bunuri mobile și imobile declarate în temeiul prezentei legi ca monumente culturale naționale (denumite în continuare „monument cultural”), situri și zone de patrimoniu.* Organele administrației de stat responsabile cu protecția fondului monumentelor sunt: Ministerul Culturii, [Autoritatea pentru Monumente](#) și autoritățile regionale pentru monumente. [Departamentul pentru protecția monumentelor \(OOPF\)](#) din cadrul Ministerului Culturii gestionează atribuțiile administrației de stat în domeniul protecției fondului monumentelor, asigură elaborarea materialelor analitice, strategice, conceptuale, legislative și informative în domeniu, înaintează propuneri de înscriere a monumentelor culturale naționale pe Lista Patrimoniului Mondial UNESCO etc. Este consiliat metodic de Autoritatea pentru Monumente și participă activ la implementarea proiectelor internaționale.

Ministerul, în calitate de autoritate centrală pentru protecția patrimoniului:

- elaborează politicile pentru protecția fondului de monumente și stabilește principalele direcții și strategii;
- prezintă guvernului propuneri și recomandări pentru soluționarea problemelor de conservare, restaurare, utilizare și expunere a fondului de monumente,
- stabilește condițiile pentru subvenționarea și finanțarea din mai multe surse a conservării și restaurării monumentelor culturale.

[Sistemul de subvenții al Ministerului Culturii](#) este dedicat proiectelor de reînnoire și restaurare a monumentelor culturale înscrise în [Lista fondului monumentelor](#) și în Lista patrimoniului mondial UNESCO.

Pentru a beneficia de toate măsurile de protecție și conservare, un monument trebuie să îndeplinească criteriile prevăzute de lege; statul are drept de preempțiune în situația în care proprietarul dorește să înstrăineze bunul. Art.27 prevede următoarele:

(1) Protecția de bază a unui monument cultural reprezintă un ansamblu de activități și măsuri desfășurate pentru a preveni punerea în pericol, deteriorarea, distrugerea sau furtul unui monument cultural, pentru a-l menține permanent într-o buna stare, inclusiv

mediul înconjurător al monumentului cultural, precum și pentru a-l utiliza și prezenta într-un mod care să corespundă valorii sale patrimoniale și stării sale tehnice.

(2) În împrejurimile imediate ale unui monument cultural imobil nu se pot desfășura activități de construcție sau alte activități care ar putea pune în pericol valorile protejate ale monumentului. Împrejurimile imediate ale unui monument cultural imobil reprezintă zona situată pe o rază de zece metri de la monumentul cultural imobil; cei zece metri se calculează de la anvelopa clădirii, dacă monumentul cultural imobil este o clădire, sau de la limita proprietății, dacă proprietatea este monument cultural imobil.

Dispozițiile capitolului 5 se referă la renovarea și restaurarea monumentelor culturale, la obligațiile proprietarului și ale autorităților legate de aceste intervenții și prevede toate detaliile procedurale. Pe lângă acestea, în art.34 se stipulează că, în situația în care proprietarul nu poate suporta toate cheltuielile restaurării, acesta are posibilitatea de a solicita o subvenție de la minister sau de la autoritatea locală.

[Bisericile de lemn din partea slovacă a Carpaților](#) ilustrează coexistența diferitelor credințe religioase pe un teritoriu restrâns din Europa Centrală. Seria de opt proprietăți include biserici romano-catolice, protestante și greco-catolice care au fost construite între secolele XVI și XVIII, majoritatea în sate destul de izolate, folosind lemnul ca material principal și tehnici tradiționale de construcție. În cadrul caracteristicilor lor comune, bisericile prezintă unele variații tipologice, în conformitate cu credința corespunzătoare, exprimate în planurile lor, spațiile interioare și aspectul exterior.

Bisericile de lemn din partea slovacă a Carpaților, înscrise pe Lista patrimoniului mondial, constau în două biserici romano-catolice ([Hervartov](#) și [Tvrdosín](#)), trei biserici protestante (așa-numitele [biserici articulare](#) din [Hronsek](#), [Leštiny](#) și [Kežmarok](#)) și trei biserici greco-catolice ([Bodružal](#), [Ruská Bystrá](#), [Ladomirová](#)), construite între secolele XVI și XVIII. Monumentele sunt reprezentative pentru tradiția locală de arhitectură religioasă, marcată de întâlnirea culturilor latină și bizantină. Bisericile sunt o mărturie a dezvoltării principalelor tendințe arhitecturale și artistice în perioada de construcție, precum și a interpretării și adaptării lor la un context geografic și cultural specific. Interioarele sunt decorate cu picturi pe pereți și tavane și alte opere de artă care îmbogățesc semnificația culturală a proprietăților. Pe lângă acestea, mai există alte aproximativ 50 de biserici de lemn, în principal în partea de nord și est a [regiunii Prešov](#).¹²

Una dintre cele mai relevante organizații ale societății civile din Slovacia este [Carpathian Wooden Churches](#), organizație non-profit înființată în 2012, în baza parteneriatului dintre autoritățile locale și Biserica Greco-Catolică și Ortodoxă, în scopul creării unei abordări comune de salvare, restaurare și expunere a bisericilor de

¹² <https://www.unesconadosah.sk/kulturne-pamiatky-unesco>

lemn. Exemple de biserici de lemn renovate se găsesc pe pagina web a organizației, alături de detaliile tehnice ale acțiunilor de restaurare și întreținere.

Alte surse:

- Protecția monumentelor din lemn în Slovenia, <https://www.asb.sk/architektura/ochrana-drevenych-pamiatkovych-stavieb-1-cast>
- Bisericile de lemn din Slovacia, <https://www.travelslovakia.sk/images/brochures/slovakia-wooden-churches.pdf>

Webografie

- Les monastères orthodoxes dans les Balkans: étude thématique, <https://openarchive.icomos.org/id/eprint/3108/1/balkan.pdf>
- Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri – ICOMOS, <https://www.icomos.org/fr/themes-dactualite/reconstruction>
- Centrul Internațional pentru Studiul Conservării și Restaurării Bunurilor Culturale, <https://www.iccrom.org/>
- European Heritage Volunteers, <https://heritagevolunteers.eu/EuropeanHeritageVolunteersProjects/SelectedPastProjects?>
- European Quality Principles for EU-funded Interventions with potential impact upon Cultural Heritage Revised edition November 2020, https://openarchive.icomos.org/id/eprint/2436/1/EUQS_revised-2020_EN_ebook.pdf
- Europa Nostra, <https://www.europanostra.org/our-work/>
- Preserving the stave churches, https://ugc.futurelearn.com/uploads/files/dc/18/dc189ac6-2fff-46d6-9aed-e1374c26431f/Preserving_the_stave_churches.pdf
- Rescuing the Hidden European Wooden Churches Heritage, https://www.researchgate.net/profile/Zuzana-Grunova/publication/315656252_Rescuing_the_hidden_European_wooden_church_heritage_An_international_methodology_for_implementing_a_database_for_restoration_projects_Projekt_zachrany_skryteho_dreveneho_kulturneho_dedicstva_Europy/links/5db19261299bf111d4c09daa/Rescuing-the-hidden-European-wooden-church-heritage-An-international-methodology-for-implementing-a-database-for-restoration-projects-Projekt-zachrany-skryteho-dreveneho-kulturneho-dedicstva-Europy.pdf

- Medieval Roof Trusses in Sweden, <https://www.frh-europe.org/medieval-roof-trusses-in-sweden-new-perspectives-on-wooden-architecture/>
- Bisericile de lemn - contribuția Norvegiei la arhitectura mondială, <https://www.stavechurch.com/?lang=enn>
- Bisericile de lemn din Carpații ucraineni, <https://religiana.com/inspire-me/wooden-churches-ukrainian-carpathians>